

Rudolf Steiner

PAMĚTNÍ SPIS

**o trojčlenném uspořádání života společnosti jako životní podmínce pro
středoevropské národy**

ZÁKLADNÍ MYŠLENKY

pro ústavu novodobého středoevropského státu

Jen bude-li od sebe oddělena oblast kulturní, politická a hospodářská - v zákonodárství, ve správě i v uspořádání života společnosti - bude položen základ, na kterém lze novým uspořádáním správně řešit všechny sociální otázky tak, aby se každý člověk mohl všestranně uspokojivě a zdravě vyvíjet.

Tak vznikne „trojčlenné uspořádání“ sociálního organizmu, jehož hlavním účelem je skutečná svoboda jednotlivce, která zároveň znamená pravé osvobození národů.

Úvod nakladatele z roku 1938

Idea trojčlenného sociálního organismu je vynikajícími odborníky pokládána za jedinou, jejímž uskutečněním lze dokonale splnit všechny příslušné požadavky přítomnosti.

Tuto základní myšlenku vyslovil a vědecky odůvodnil Dr. Rudolf Steiner (narozen roku 1861 v Dolních Rakousích, zemřel roku 1925 ve Švýcarsku) - geniální filosof a badatel, vůdčí univerzální duch, který mimořádně přispěl k pokroku ve všech oblastech lidského snažení, ve vědách, v umění i v christologii. Jeho dílo - zejména v oboru sociologie - je teprve postupně oceňováno, neboť znamená obrat ve vnitřním i vnějším životě lidstva.

V následujícím pamětním spisu z doby světové války (1917) Dr. Steiner vychází z tehdejších událostí i poměrů a po prvé přináší ideu trojčlennosti jako záchranu před pokračujícím úpadkem života společnosti.

Toto „memorandum“ - které bylo tehdy předloženo mnohým významným osobnostem - je zde podáno nezkráceně, protože svým podrobným líčením ojediněle osvětluje poslání Střední Evropy a snahy západních národů a má právě zase dnes a pro nejbližší dobu rozhodující význam jako velký dějinný odkaz. Také dnes působí - po prožitých zkušenostech a za daných okolností - doslova jako osudová výzva, aby český národ počal uskutečňovat uvedený všelidský pokrokový podnět a aby tak uspořádal život ve svém státu pro dobro vlastní i druhých.

PAMĚTNÍ SPIS

o trojčlenném uspořádání života společnosti jako životní podmínce pro střeoevropské národy.

Dějinný poukaz

Žádný národ nesmí být nucen, aby žil pod cizí vládou, proti které se brání. Změnu vlastnictví a návrat ke dříve platným poměrům svrchovanosti lze dovolit jen v těch zemích, kde se národ sám. dožaduje změny a návratu pro zajištění své svobody, svého blahobytu a budoucího štěstí.

Osvobozené národy celé Země se musí s opravdovým pocitem společenství sdružit v pevný svaz, který by spojenými silami všech dovedl hájit mír a spravedlnost ve styku národů. Bratrství nesmí nadále zůstat prázdným slovem, musí se stát všeobecně uznávaným pojmem, spočívajícím na skále skutečnosti.

Těmito slovy naznačuje (roku 1917) Woodrow Wilson, co se má uskutečnit účastí Ameriky na této válce.

Jsou to podmanivá slova, o nichž lze říci, že se k nim musí hlásit každý rozumný člověk se zdravým cítěním. Kdyby je napsal spisovatel - lidumil - pro mravní povznesení svých čtenářů, bylo by možné se spokojit s uznáním jejich samozřejmosti. Někdo by také mohl s gestem moralisty ujišťovat, že nemůže být přítelem pokroku a svobody ten, kdo by proti nim chtěl něco namítat. Dokonce se již nyní ozývají hlasy, které zdůrazňují, že tato válka přece přinesla poučení, že vyšší politiku přítomnosti dnes uskutečňuje pouze takový myslitel, který se hlásí k takovému nebo podobnému ideálu a podle toho jedná. Debaty o „názorech“ a o tom, že musí být zastupován ten či onen názor proto, že se v něj věří, nevedou nikdy k východisku pro praktické jednání. Stačí jen bystře sledovat skutečnost. Pro příslušníka střeoevropských států nemohou mít cenu žádné výklady o „všeobecně lidském“ oprávnění cílů Dohody*, takřka o jejich „kráse“, nýbrž cenu má pouze poznání skutečného poměru jejich sil v životě národů.

* Původně vojensko-politický blok Velké Británie, Francie a Ruska, který se za 1. světové války rozrostl v koalici 25 států. Na mírových jednáních rozhodovaly jako vítězné velmoci Velká Británie, Francie, USA a Itálie, popř. Japonsko (*poznámka nakladatele*).

Proto bude v následujících řádcích popisována skutečná podoba cílů Dohody tak, jak se jeví pro Evropu, bez ohledu na okolnost, že mnohé, co tu bude řečeno, nemůže znít příjemně vůdcům Dohody. Jen takto orientovaným myšlením lze dospět k praktickým podnětům. Věci budou vysloveny poněkud ostře, protože ze zmíněných důvodů tomu tak musí být. Výslovně budiž podotknuto, že toto vyjádření nebude zabarveno žádnými náladami, nýbrž bude jen a jen střízlivým pozorováním skutečností posledních desetiletí. A přece to, co následuje, musí být postaveno na základě smýšlení, za prvé, že přijímat Wilsonovo chtění musí být logickou neřestí pro příslušníky střeoevropských a výchoevropských národů, a za druhé také, že v této válce - i po ní - každý jednotlivý Pochopit to, o co Dohoda usiluje, musí být základem pro směrnice, jež mají být nalezeny pro Střední Evropu. Nechat se oslnit tím, co říká Dohoda, vede na nejhorší scestí.

Je naprosto nevděčným úkolem obracet se z donucení proti představám, které si klamně získaly mimořádnou měrou rozum i srdce lidí, a které se ještě nad to zdají být výsledkem „opravdového historického vývoje lidstva k nejušlechtlejší demokracii“. Čin a opatření se musí uskutečnit tak, aby se toto wilsonovské a dohodové chtění nutně zlomilo o zdraví a plodnost těchto opatření a činů.

Do výrazu, který dal Wilson svému chtění, jsou pochybným způsobem vtajeny válečné cíle Dohody, které se snaží zakrýt svou pravou podobu. Když se zabýváme jeho prohlášením, máme zároveň co činit s těmito válečnými cíli.

V přítomné době nesmí záležet na sebeduchaplnějším pojmovém vyvrácení Wilsonova „programu“. Dnes nejde o rozборы, které by měly rozhodnout o tom, kdo má pravdu nebo ne. V oblasti, o kterou tu jde, má cenu pouze to, co v sobě nese zárodek budoucího dění; a myšlenky, které jsou ve Střední Evropě myšleny a vyslovovány jako zárodky pro dnešní a budoucí jednání, mají cenu jen tehdy, postupují-li v naznačeném smyslu.

Wilsonova slova nejsou pronesena lidumilným literátem. Jsou vlajkou pro činy, pro něž se Američané vyzbrojují a jež Dohoda po tři léta podniká proti Střední Evropě. Skutečnost je taková, že Střední Evropa musí bojovat proti těm, kteří pod touto vlajkou prohlašují, že jdou do boje pro blaho lidstva, pro osvobození národů.

Dohoda a Wilson mluví jen o tom, za co prý bojují. Jejich slova mají agitační moc. Tato jejich vábivá síla se stává stále povážlivější. Ve Střední Evropě existují lidé, kteří se jistě nechtějí přiznat k tomu, že mluví jako Wilson, ale jejich ideje zní podobně jako jeho slova.

Kdo zná v hlubším smyslu původ této války, nemůže jinak, než zdůrazňovat, že je nutné, aby program Dohody

a Wilsona byl Střední Evropou co nejostřeji odmítnut. Neboť reálné smělé vyhlídky tohoto programu, vedle jeho morální oslnivosti, spočívají v okolnosti, že chce využít národních instinktů Střední a Východní Evropy, aby tyto národy morálně politickým přepadením uvedl do hospodářské závislosti na angloamerikanismu. Duchovní závislost by potom byla pouze nutným reálným důsledkem.

Kdo ví, že se v zasvěcených anglických kruzích od předešlého století mluvilo o „příští světové válce“ jako o události, která musí angloameričanům přinést světovládu, nemůže přikládat zvláštní váhu okolnosti, že vůdcové dohodových národů tvrdí, že byli překvapeni touto válkou nebo že jí chtěli zabránit - byť by toto ujišťování snad i bylo subjektivní pravdou u těch, kteří s ním právě přicházejí. Neboť ti, kteří mluvili o „nadházející světové válce“ jako o neodvratné události, počítali se skutečnými, historicky národnostními silami Evropy. Počítali s instinkty evropských národů, zejména slovanských. A chtěli ideály těchto slovanských národů vést a využít jich tak, aby sloužily národnostnímu angloamerickému egoismu. Dále počítali se zánikem románství, na jehož zříceninách se chtěli sami rozpínat. Počítají tedy s velkorysími, historicky národnostními hledisky, jež chtějí postavit do služeb svých vlastních cílů. A tyto cíle vedou - byť to také bylo sebe silněji popíráno ze strany Dohody - k úmyslu rozdrtit středoevropské státní útvary.

Je správné zcela střízlivě zdůraznit, že cílem vůdců Dohody je rozdrčení Střední Evropy, neboť jen zdůraznění tohoto cíle může být odpovědí na silně působivé výroky Dohody - ale nemá žádnou cenu odpověď, která by byla negativní, která by chtěla vyvracet to, co Dohoda říká. Proto bude následující odpověď kladná, a ukáže na skutečnosti, které z hlediska Střední Evropy svědčí proti Dohodě.

Jen poznání, že tomu tak je, může Střední Evropě přinést podněty, které ji vyvedou ze zmatku přítomnosti. Středoevropské státní útvary se mohou postavit výhradně na to stanovisko, kde učiní program Dohody neúčinný svými vlastními opatřeními. Dohodový program - více nebo méně vyslovený nebo nevyslovený - spočívá na těchto třech předpokladech:

1. že středoevropské státní útvary, vytvořené historickým vývojem, nesmí být - ze stanoviska Dohody - uznány za takové, kterým by náleželo řešit problémy evropských národů;
2. že tyto středoevropské státní útvary se nesmí hospodářsky ocitnout k angloamerikanismu v konkurenčním vztahu, nýbrž že na něm musí být závislé;
3. že kulturní (duchovní) poměry Střední a Východní Evropy musí být uspořádány ve smyslu národního angloamerického egoismu.

Jen ten, kdo pochopí, že překlad těchto tří úmyslů do řeči wilsonovsky dohodové je to, co Wilson použil ve svém projevu k Rusům, prohlédne, oč tu jde.

Mohlo by se také stát, snad až Anglie uvidí, že se již nemůže dále udržet, aniž by svolila ke skončení války, že nás poměry donutí v nejbližší době k míru. To všechno podstatně nic nemění na úmyslech angloamerikanismu. Uzná-li angloamerikanismus, že může pokračovat ve válce, bude dále maskovat ony tři uvedené úmysly do vět Wilsonova dopisu: „Usilovali jsme vždy o tento cíl, a kdybychom nyní skrbili krví a penězi, nedošli bychom snad nikdy k jednotě a k síle, jež jsou nutné v boji pro velkou věc osvobození lidstva“.

Budou-li vedoucí síly Anglie nuceny ukončit válku v nejbližší době, pak bude vyslovena příští politika - která by byla dále řízena ve smyslu oněch tří článků - větami: „Chtěli jsme pro osvobození lidstva obětovat peníze i krev. To jsme také velkou měrou učinili, ale středoevropské mocnosti zamýšlely pravý opak. Proti jejich úsilí jsme prozatím mohli dosáhnout jen částečných úspěchů. Zachováváme si však svůj cíl před očima nezmenšený, protože je to cíl samotného lidstva“.

Proti těmto úmyslům budeme obrněni jen tehdy, jestliže budeme ve Střední Evropě prakticky jednat na základě poznání: „Na Západě je angloamerické panství nazýváno osvobozením lidstva a demokracií. A protože tam lidé takto mluví, je vyvoláno zdání, jakoby opravdu chtěli být osvoboditeli celého lidstva“.

Následkům tohoto ohromného klamu - následkům přirozeného egoismu ras v rouchu nemožné morálky - může být účinně čeleno jen tehdy, jestliže Střední Evropa zaujme vlastní stanovisko na základě pravdivé skutečnosti. A ta pravda zní:

1. Dosažení cílů Dohody, pokud jde o středoevropské státní útvary, znamená zánik skutečné evropské svobody. Neboť tyto státní útvary ji mohou uskutečnit, protože tato svoboda je v jejich zájmu, a státy nemohou jinak, než mít při svém jednání před očima vlastní zájmy. Angloamerikanismus sám nemůže uskutečnit svobodu národů, protože kdyby tu byla, přičila by se zájmu angloamerických státních útvarů - dokud je tento zájem takový, jaký je nyní, a s jakou nutností vtiskl svůj ráz této válce. Angloamerické státy musí uznat právě to, že musí vedle sebe respektovat zájem středoevropských států a že musí ponechat uspořádání svobody středoevropských národů těmto státům samotným, které jediné mohou vidět své skutečné státní zájmy v rozvíjení této svobody.

2. Tato válka je ze středoevropského hlediska směrem k Východu válkou národů, směrem k Západu - proti Anglii, Americe - válkou hospodářskou. Odvetná válka proti Francii se stala možnou jen sloučením odvetné myšlenky s angloamerickými hospodářskými zájmy a s ruskoslovenskými národními ideály.

3. Osvobození národů je možné. Ale může být pouze výsledkem, nikoli základem osvobození lidí. Budou-li osvobozeni jednotliví lidé, budou tím již osvobozeni i národy.

Bude-li Střední Evropa chtít, může jednat ve smyslu těchto tří směrnic. A její jednání bude reálným programem; bude tak jednat, jestliže postaví věcný program osvobození lidí proti programu Dohody - Wilsona, který docela bez jakékoli znalosti středoevropských národnostních sil mluví o něčem, co nenáleží světu skutečností, ale co je jen v aspiracích angloamerického egoismu.

Program, uvedený zde pro Střední Evropu jako správný, není radikální v tom smyslu, ve kterém se mnohé kruhy obávají radikalismu. Je to spíše jen výraz pro věci, které se chtějí vlastní silou ve Střední Evropě uskutečnit. Měly by být uskutečněny s plným vědomím a neměly by zůstat neprojevené, aby v mlze wilsonovských a dohodových cílů neusilovaly o své uskutečnění na základě vlastní přirozenosti a tak se neporušily, a aby nezavdaly příčinu a záminku k válečným zápletkám.

Pravé uskutečnění nenastane nikdy, jestliže věci, které Střední Evropa musí chtít, zůstanou zakryty v nepřirozené směsici zájmů politických, hospodářských a všeobecně lidských.

Neboť mají-li politické poměry prospívat, vyžadují zdravou konzervativnost ve smyslu udržení a výstavby státních útvarů, jak vznikly historickým vývojem. Proti tomuto konzervativismu - který je pro Střední Evropu životní podmínkou - se vzpírají hospodářské a všeobecně lidské zájmy jen tak dlouho, dokud musí trpět jejich škodlivým smíšením s ním.

A politický konzervativismus, myslí-li na svůj pravý zájem, nemá ani nejmenší příčiny, aby byl ve své oprávněné oblasti neustále rušen vazbou na hospodářské a všeobecně lidské zájmy. Když toto spojení pomine, dojde ke smíření hospodářských a všeobecně lidských poměrů s politickým konzervativismem, který se pak může klidně vyvíjet podle své vlastní podstaty.

Hospodářské poměry vyžadují ke své úspěšnosti účelnou výhodnost, oportunismus, který upravuje jejich řád jen podle jejich vlastní podstaty. Jestliže jsou hospodářská opatření v jiné souvislosti s politickými a všeobecně lidskými požadavky, než jen v takové, která je jejich samozřejmou životní souvislostí na základě jejich vlastního zákonodárství a správy, jež jim přísluší, musí docházet ke sporům. Tím nejsou míněny jen vnitřní spory ve státech, ale převážně takové, které se vybíjejí na venek v politických obtížích a ve válečných srážkách.

Všeobecně lidské poměry a s nimi spjaté otázky po svobodě národů vyžadují ve smyslu přítomnosti i budoucnosti - jako svůj základ - individuální svobodu člověka. V tomto směru se nebude reálně uvažovat, dokud se věří, že je možné mluvit o svobodě

nebo osvobození národů, aniž by spočívaly na individuální svobodě člověka, a dokud se neuzná, že se skutečnou individuální svobodou je nutně spojeno osvobození národů, protože toto osvobození se musí přirozeně vyvinout jako důsledek individuální svobody.

Člověk musí mít možnost hlásit se k určitému národu, k určitému náboženskému společenství a vůbec ke všem vazbám, které vyplývají z jeho všeobecně lidských aspirací, aniž by mu v tom překážela jeho politická nebo hospodářská vazba.

Musí být uznáno, že všechny formy státní struktury, historicky vzniklé, mohou osvobodit lidi, pokud je to v jejich vlastním zájmu, jak je tomu v nejvyšším smyslu právě u středoevropských států. Na parlamentní utváření se těchto států může být dnes pohlíženo jako na nutné z důvodů historického vývoje a citění národů, kdežto s otázkami, které jsou vzhledem k válečným zmatkům dnes předkládány světové veřejnosti, souvisí jen charakterizovaná trojčlennost státního uspořádání.

Co se týká parlamentarismu, nemění nic na poměrech, které vedly do nynějšího zmatku. Západní národy mluví o parlamentarismu jen proto, že nechápou nic ze středoevropských poměrů a oddávají se víře, že věc, kterou pokládají za správnou pro svůj zájem, musí sloužit jako všeobecná světová šablona. I když má ve Střední Evropě rozhodovat parlamentarismus, je pro ni užitečný jen takový, ve kterém se politické, hospodářské a všeobecně lidské poměry rozvíjejí nezávisle na sobě v zákonodárství i ve správě, a tak se opírají o sebe navzájem, místo aby se do sebe zaplétaly ve svém působení navenek a vybíjely se ve střetech. Od těchto příčin, které vedou ke sporům, osvobodí Střední Evropa sebe i svět tehdy, jestliže vyloučí ze svých sociálních struktur jmenované navzájem se rušící vlivy oněch tří oblastí lidského života.

Žádné dohodové ani wilsonovské cíle se nemohou udržet proti moci, kterou projeví Střední Evropa, když postaví před svět to, co dovede sama jediná a co nemůže dokázat nikdo jiný. Osvobození lidí a tím i národů bude postaveno před svět jako nezbytná součást středoevropských státních i národních úkolů, když bude obojí - jak je zde naznačeno - užito pro dění přítomné doby jako podnětu, který zaručuje skutečnost.

Co je zde rozváděno, nepředstavuje žádný utopický program, nemá odstranit ze světa historická práva a právní souvislosti. Pro myslitele, který pozoruje přesně, to představuje něco, co může vyrůst bez jakýchkoli námitek z dnešních státních struktur, jsou-li pouze uznávány skutečné poměry při hlubším zkoumání všech historických oprávnění. Je proto samozřejmé, že uvedené věci nejdou do žádných podrobností. U podnětů myšlených skutečně prakticky vyplynou takové podrobnosti teprve při uskutečňování. Jen utopista může vymýšlet věci do podrobností; ale takové jeho návrhy vzniklé z abstraktního myšlení, nejsou pak také uskutečnitelné.

Co se zde říká, může být popsáno jen ve všeobecných směrnicích. Ale tyto směrnice právě nejsou vymyšleny, nýbrž vyzorovány z poměrů středoevropského života. To zaručuje, že se osvědčí právě tehdy, když se začnou prakticky používat. O čem se zde hovoří, to zde již určitou měrou existuje jako životní potřeba. Jde jen o službu této životní potřebě. A také proto není třeba nyní mluvit o jednotlivostech, protože ty jsou vnitřní věci středoevropských států. V této chvíli je pouze nutné předložit světu jen tolik, kolik má pro něj význam. Jde o to, aby středoevropský život poukázal na podněty, které v něm skutečně jsou, a to tak, aby západní odpůrci viděli, že při dalším pokračování ve válce budou nevyhnutelně stát před těmito nezničitelnými podněty. Tím se proti vůdcům Dohody postaví něco, co jim nebude jen ukazováno, co proti nim dosud nebylo postaveno a co nemohou přemoci žádným svým válečným programem. Taková řeč, proslovená před světem, jaká je zde míněna a která v sobě nese zárodek skutečností, musí mít své výsledky.

Pro naznačené skutečnosti není třeba v přítomné chvíli hledat vyrovnání s Ruskem, neboť toto vyrovnání nastane postupem samo sebou. A uznání, že se k takovému výsledku musí dojít, vyvolá u ruských vůdců podněty, které mohou mít pouze příznivé následky.

Při tom všem je nutné vždy brát v úvahu, že naznačené nemá prvořadý význam jen pro vnitřní státní věci, ale i vnější význam pro ukončení dnešního světového konfliktu, zvláště v politickém boji s prohlášeními vůdců Dohody a Wilsona. Ono vnitřní má v tomto případě význam podobný, jako když se projeví myšlení člověka v činech, které jsou pro okolní lidi skutečností, avšak způsob jeho myšlení je pouze jeho vnitřní věcí. Člověk se s jinými lidmi potřebuje dohodnout pouze o účincích svého myšlení, ne o uspořádání svého nitra.

Uznat a přijmout jako cíl středoevropského snažení oddělení věcí politických, hospodářských a všeobecně lidských v zákonodárství, ve správě a v sociální struktuře — to ochromuje síly západních mocností. To je nutí, aby si - vedle středoevropských a východních mocností, kde vládnou stejné podmínky - představily takovou skutečnost, v níž se západní mocnosti omezí na to, že si jako státní útvary vytvoří na základě svých národních instinktů sobě přiměřenou strukturu a nechají národy střední i východní Evropy, aby svoje společenství prožívaly ve smyslu skutečného osvobození lidí a to v prostoru jim přirozeně náležejícím, bez škodlivých zásahů, které byly příčinou této války. Oproti tomu se dnes západní mocnosti domnívají, že ve světovém konfliktu může rozhodovat pouze jejich jediná vůle.

Všechno záleží na poznání následujícího rozdílu. Na jedné straně by se měly upravit poměry mezi státy, národy i mezi jednotlivými lidmi, jestliže v základu těchto vztahů působí na venek to, co je výsledkem oddělení oněch tří životních oblastí. Na druhé straně se tyto poměry utvářejí zcela jinak, jestliže jsou do tohoto působení vpleteny spory, vznikající jako následek sloučení těchto oblastí. Až se v budoucnosti

budou psát úvodní dějiny této války, ukáže se přímo, jak tato válka vznikla nešťastným vzájemným narušováním oněch tří životních oblastí ve styku mezi národy.

Při oddělení těchto tří oblastí působí na venek síla každé jednotlivé oblasti života na ony dvě ostatní harmonicky; zvláště síly hospodářského zájmu vyrovnávají rozpory vznikající na politické půdě, a oblast všeobecně lidských zájmů může rozvíjet svou sílu, která spojuje národy. A právě tato národy spojující síla je uváděna do stavu úplné neúčinnosti, musí-li vystupovat na venek zatížena politickými a hospodářskými rozpory. V ničem se lidé v poslední době neoddávali většímu klamu, než co se týká této spojitosti.

Nepochopili, že všeobecně-lidské poměry na venek mohou rozvíjet svoji pravou sílu jen tehdy, jsou-li vnitřně vybudovány na základě svobodného spolčování, korporování. Pak působí v souvislosti s hospodářskými zájmy tak, že se postupem tohoto působení přirozeně, živě vyvíjí to, co lidé mylně chtějí uvést do pochybné existence vytvořením utopických, nadstátních organizací - nemožných rozhodčích soudů, wil-sonovského „Svazu národů“ apod., které nemohou vést k ničemu jinému, než k neustálému poručnictví jiných států nad Střední Evropou. Tyto věci mají takovou vadu, kterou trpí všechno, co je vnucováno skutečným na základě abstraktních přání. Tím, co zde bylo naznačeno, se uvolní cesta pro vývoj, který usiluje o uskutečnění na základě reality a proto je sám reálný.

Rudolf Steiner v červenci 1917

DOPLNĚK

k Pamětnímu spisu o trojčlenném uspořádání života společnosti j ako životní podmínce pro středoevropské národy

Vydeme-li ve svém myšlení ze skutečných poměrů Střední Evropy, nebudeme pochybovat o tom, že věci vylíčené v tomto spisu jsou uskutečnitelné. Neboť tyto věci nevyžadují vůbec nic uměle zřízeného, ale jen to, co se chce uskutečnit samo a co se také zdaří v té chvíli, kdy se tomu uvolní cesta.

Jestliže porozumíme těmto věcem, bude nám jasné, proč vlastně vznikla tato válka a jak je pod falešnou vlajkou osvobození národů vedena ku potlačení všeho samostatného života národů ve Střední Evropě. Odhalíme-li základ Wilsonova programu, tento nejnovější strašlivý výplod klamných programů Dohody, poznáme, že jeho splnění by neznamenal nic jiného, než zánik středoevropské svobody. Této snaze není překážkou Wilsonovo řečnění o svobodě národu; neboť pro svět nejsou rozhodující slova, ale skutečnosti, které jsou jejich výsledkem.

Střední Evropa potřebuje skutečnou svobodu. Ale o ní Wilson vůbec nemluví. Celý západní svět nemá vůbec ani pojem o té svobodě, kterou nutně potřebuje Střední Evropa. Na Západě se mluví o svobodě národů, ale při tom není míněna skutečná svoboda člověka, nýbrž iluzorní hromadná svoboda lidských skupin, jak se vytvořily v západoevropských státech a v Americe. Na základě zvláštních poměrů, které vládou ve Střední Evropě, nemůže tato kolektivní svoboda vzejít z mezinárodních poměrů; proto také nikdy nesmí být předmětem žádné takové mezinárodní úmluvy, jaká bývá podkladem sjednání míru. Ve Střední Evropě musí být kolektivní svoboda národů dána spolu se všeobecnou lidskou svobodou, což se také stane, bude-li k tomu uvolněna cesta tím, že se odloučí od života čistě politického, vojenského a hospodářského všechny ostatní oblasti života, které tam nenáleží.

Je naprosto samozřejmé, že jsou proti takovému řešení činěny námitky, s jakými se setkáváme např. v právě vyšlé knize od Kriecka - „Německá státní idea“: „Příležitostně byl dříve - mezi jinými Eduardem von Hartmannem - vysloven požadavek ustavení hospodářské sněmovny vedle národního zastupitelstva. Tato myšlenka je zcela v souladu s hospodářským a společenským vývojem. Ale bez ohledu na okolnost, že by tato nová velká oblast zvětšila i tak již značnou nemotornost a fungování celého aparátu, bylo by nemožné vymezit hranice příslušnosti obou sněmoven“.

Při této myšlence by přece jen mělo být zváženo, že je nutné uznat, že vyplývá ze skutečných vývojových poměrů, že tedy musí být uskutečněna a nesmí být odmítána proti požadavkům vývoje proto, že se její uskutečnění jeví obtížné. Když se totiž lidé v realitě zastavují před lakovými obtížemi, způsobují tím komplikace, které se později vybíjejí násilně. A konečně tato válka se svou zvláštností, se kterou se vyvíjí, není ničím jiným než vybíjením se obtíží, jejichž odstranění správnou, jinou cestou - dokud byl ještě čas - bylo zanedbáno.

Wilsonův program vychází ze záměru znemožnit ve světě to, co je oprávněným úkolem a životní podmínkou středoevropských států. Proti tomu programu musí být postaveno to, k čemu se dojde ve Střední Evropě, nebude-li tento postup rušen násilným poškozováním středoevropského života. Proti tomu programu se musí ukázat, co může učinit pouze Střední Evropa na základě toho, co zde bylo historicky vykonáno - jestliže se nespojí s Dohodou, která nemůže mít žádný zájem na tom, aby vedla Střední Evropu k jejímu přirozenému vývoji.

Jak se nyní věci mají, má Německo a Rakousko jen trojí volbu:

1. Očekávat za všech okolností vítězství svých zbraní, v na- ději, že jim umožní, aby splnily svůj středoevropský úkol.
2. Sjednat s Dohodou mír na základě jejího nynějšího programu a tím jít vstříc svému jistému rozvrácení.
3. Vyjádřit se k tomu, co by pokládaly ve smyslu skutečných poměrů za výsledek míru. Tím by poskytly světu možnost - po jasném prohlédnutí poměrů a snah Střední Evropy - ponechat národům zvolit si buď program založený na skutečnostech, který evropským lidem přinese skutečnou svobodu a tím již zcela samozřejmě i svobodu národů - anebo klamné programy Západu a Ameriky, jež sice mluví o svobodě, ale v pravdě celé Evropě znemožňují život.

My Středoevropané dosud budíme dojem, jako bychom se před Západem ostýchali říci, co musíme chtít, zatím co Západ nás přímo zaplavuje projevy svého chtění. Tím Západ vyvolává dojem, že jen on sám chce něco učinit pro dobro lidstva a my že se jen snažíme kazit jeho chvályhodné úsilí takovými věcmi jako militarismem - kdežto tvůrcem našeho militarismu je ve skutečnosti samotný Západ tím, na co se již dávno připravil a o co se stále více snaží, totiž, aby z nás učinil lidské loutky.

Jistě byly tyto a podobné věci již často vysloveny; nezáleží přece na tom, že je řekl ten či onen, ale je snaha o to, aby se opravdu staly vůdčím podnětem střeoevropského konání, a aby svět nabyl dojmu, že od Střední Evropy nemůže očekávat nic jiného, než že se chopí zbraně vždy, když ji Evropě druzí vnutí. Co nyní západní národy nazývají německým militarismem, to ukuly během staletého vývoje a záleží jenom na nich, nikoli na Německu, aby tomuto militarismu byl ve Střední Evropě odňat jeho smysl. Ale je věcí Střední Evropy, aby jasně projevila svou vůli ke svobodě, a toto chtění nemůže být po vzoru Wilsona založeno na programech, ale jedině na skutečných požadavcích lidského bytí.

Pro Střední Evropu existuje proto pouze jeden mírový program a ten spočívá ve snaze, dát světu vědět, že mír je možný ihned, nahradí-li Dohoda svůj nynější, nepravdivý mírový program jiným, pravdivým, jehož uskutečnění nezpůsobí zánik pro Střední Evropu, ale přinese jí životní možnosti. Všechny ostatní otázky, které se mohou stát předmětem mírových snah se rozřeší, budou-li řešeny na základě naznačených východisek. Ale na podkladě, který nám nyní nabízí Dohoda a který byl převzat od Wilsona, není mír možný. Ne-nastoupí-li na toto místo něco jiného, mohl by německý národ být k přijetí tohoto programu přinucen jenom násilím, avšak další vývoj evropských dějin by dokázal správnost věcí zde uvedených, neboť uskutečnění Wilsonova programu bude pro evropské národy zhoubné.

Lidé ve Střední Evropě se musí bez iluzí přímo podívat na to, v co ony osobnosti po mnohá léta věří, co ze svého stanoviska považují za zákon světového vývoje - že angloamerické rase náleží budoucnost světového vývoje a že má převzít dědictví latinskorománské rasy, jakož i vedení ruského národa. Vysloví-li tyto myšlenky Angličan anebo Američan, který se domnívá být do těchto věcí zasvěcený, vždy připomene, že při uspořádání světa nemá spolurozhodovat německý živel - pro svou bezvýznamnost ve věcech světové politiky, že k románskému živlu není třeba přihlížet - protože je tak jako tak na vyměření, a že ruský živel ovládne ten, kdo se stane jeho světově historickým vychovatelem.

Taková víra by mohla být podceňována, kdyby žila v hlavách několika lidí, které jsou otevřeny politickým fantaziím nebo utopiím; ale anglická politika používá přemnohých cest k tomu, aby tento program prakticky učinila obsahem své skutečné politiky.

Pokud jde o uskutečnění tohoto programu, nemůže být pro Anglii příznivější seskupení, než jaké právě je. A proti tomu nemůže Střední Evropa postavit žádný jiný program, než takový, který skutečně osvobodí lidi a který se může uskutečnit, bude-li se o to lidská vůle snažit.

Lidé si však mohou myslet, že míru bude dosaženo až za dlouhou dobu, protože zde zmíněný program přece evropské národy nemohou uskutečnit za války. Navíc by tento program mohl být ze strany dohodových národů vykládán tak, že jím vůdcové

Střední Evropy chtějí pouze oklamat národy, protože by po válce znovu nastala stejně hrozná situace, na kterou vůdcové Dohody poukazují, a kterou tedy musí Dohoda z morálních důvodů odstranit ze světa „bojem za svobodu a za právo národů“.

Kdo však správně posuzuje svět podle skutečností, nikoli na základě svých oblíbených mínění, může vědět, že všechno, co odpovídá skutečnosti obsahuje zcela jinou přesvědčivou sílu než to, co vychází z pouhé zvěsti. A tak lze trpělivě čekat, jak se zachovají ti, kteří pochopí, že při uskutečnění programu Střední Evropy ztratí národy Dohody možnost rozvrátit Střední Evropu, a že současně tento program neobsahuje nic, co by bylo proti jakýmkoli skutečným, životachopným podnětům národů Dohody.

Dokud lidé zastávají iluzorní stanoviska, je dorozumění vyloučeno. Jakmile je však místo na iluze poukázáno na skutečnost, nejen vojenskou, ale i politickou, začnou současné události nabývat zcela jinou tvář. Politické snahy Střední Evropy jsou pro svět uzavřenou knihou. Místo vysvětlení jsou však každý den světu líčeny děsivé obrazy o tom, jaká je vlastně ta Střední Evropa hrozná, nezasluhující si nic jiného, než zničení. A svět je potom přesvědčen, že Střední Evropa musí vzhledem k tomuto strašnému obrazu pouze mlčet, v čemž potom světová veřejnost samozřejmě spatřuje souhlas Střední Evropy se zmíněným vylíčením.

Rudolf Steiner v červenci 1917

ZÁVĚR

Pozorujeme-li, co se událo od roku 1917, vyplývá závažnost předeslaného memoranda.

Mimo to napsal Dr. Rudolf Steiner roku 1917 ještě druhý „Pamětní spis“, z jehož cenného obsahu zde bude podána alespoň část.

Ode dávna patřila k naléhavým problémům Evropy „slovanská otázka“, jejíž řešení bylo v prvé řadě posláním Rakousko-Uherska, ve kterém se mísily různé národnosti, jako nikde jinde. Tato otázka např. pro Rusko nebyla rozhodující, protože si stále mohlo zachovat svůj slovanský ráz. Od roku 1879 způsoboval národnostní problém v rakouské říši velké obtíže a jistě by vyžadoval velkorysý mezinárodní řešení. Ale centralistické Rakousko jej již nedovedlo zvládnout a také proto se ocitlo roku 1914 v rozporu se sousedními Jihoslovany. Tak se nevyřešená slovanská otázka stala jednou z příčin světové války.

Osvobození Slovanů v Rakousku bylo možné právě jen autonomizací a federalizací všech oblastí národního života.

V Německu historicky vznikl státní spolkový život, jako vzor takové federalizace, podle kterého měla Střední Evropa vývojově postupovat dále až k úplnému federalisticky svobodnému utváření všech těch životních poměrů, které mají svůj podnět v člověku samém.

Vytváření těchto poměrů může být zdravé jen tehdy, když je individuální svoboda základem toho, co je národnostní; současně by bylo závadné, kdyby měla tato svoboda vzejít z národnostního živlu. Při snaze o toto zdravé vytváření lze pevně stát na půdě světového historického pokroku; ve druhém případě se postupuje proti pokroku a připravují se tak nové spory a války.

Střední Evropa by mohla čelit nepřátelským záměrům Západu jen vlastními skutečnými podněty, o které by se úmysly Západu rozbily.

Proti Wilsonovým slovům mělo být postaveno to, co ve Střední Evropě může být skutečně učiněno pro osvobození národního života.

Středoevropský program, pokud směřuje na venek, musí obsahovat něco reálného, čeho je schopna Střední Evropa ze svých vlastních sil.

K tomu musí být uznáno trojí:

1. Předmětem demokratického zastoupení (sněmovny) smí být jen věci čistě politické, vojenské a policejní, které spočívají na historickém základě a vyvíjejí se konzervativně.
2. Všechny hospodářské věci musí být uspořádány oportunisticky - s věcnou účelností - zvláštní sněmovnou, z níž jsou vyloučeny věci politické i kulturní. Příslušné správní úřednictvo by bylo zodpovědno přímo tomuto sboru.

3. Všechny soudní, pedagogické a duchovní věci smějí vycházet jen z osobní svobody, při čemž stát má jen právo policejní, ne však iniciativu, a zřízení soudů, škol, církví apod. přenechává korporacím. Jednotliví lidé si sami volí školy, církve a v jistých mezích i soudy. Pak by v této kulturně-duchovní oblasti nedocházelo k národnostním neshodám ani k nepřiměřeným agitacím. - Pokud jde o tento spor, měla by příslušná sněmovna co činit pouze s korporacemi, ne s jednotlivci, ani s jejich vztahem ke korporacím. V korporacích by existovala svobodná soutěž podle osobní zdatnosti.

Určitý senát, volený z těchto tří sborů - jimž náleží organizování věcí politických, hospodářských a kulturních - by obstarával věci společné, k nimž náleží i finance.

Tolik z obsahu druhého memoranda.

...

Tyto všeobecně lidské podněty byly roku 1917 určeny všem národům, ale zvláště národu německému, jemuž v první řadě -jako důležitému činiteli ve Střední Evropě - náleželo jejich uskutečnění. Tyto podněty však nenašly odezvu v rozhodujících kruzích, i v Německu bylo nové „Provolání“ z roku 1919 odmítáno jako zraňující národní cítění.

Tady se nabízí otázka: Kdo má dnes převzít úkol rakouské říše vzhledem ke skutečné svobodě lidí i národů?

Četní sociologové, kteří vystihli Steinerovu ideu trojčlennosti, hledí zvláště dnes v očekávání k Československu' (jež se svými různými národnostmi představuje bývalé Rakousko v malém), zdali tento národ nyní splní svůj nový dějinný středoevropský úkol a zdali první uskuteční reformu obnovující svět.

Již od počátku novověku byl tento národ průkopníkem pokrokových idejí. Lze říci, že Československo i ve své dnešní podobě a za daných okolností je zase takřka vyvoleno pro nový čin světového významu.

Budou-li zde hlásána slova pravdy o zdravém uspořádání společenského života lidí a jich osvobození, vyvolají světový ohlas.